Dimensjonale diagnoser. Endelig!

ISPS Norges fagkonferanse
Hamar 2018

Benjamin Hummelen

Seksjon for behandlingsforskning, Avdeling for forskning og utvikling

Forskningsruppe personlighetspsykiatri

Klinikk psykisk helse og avhengighet

Oslo universitetssykehus

Personlighetsforstyrrelser i DSM-5

- «Den klassiske modellen» (Section II)
  - Identisk med DSM-IV
- «Den alternative modellen» (Section III)
  - Personlighetsfungering kombinert med personlighetstrekk

Det norske nettverk for personlighetsfokuserte behandlingsprogrammer

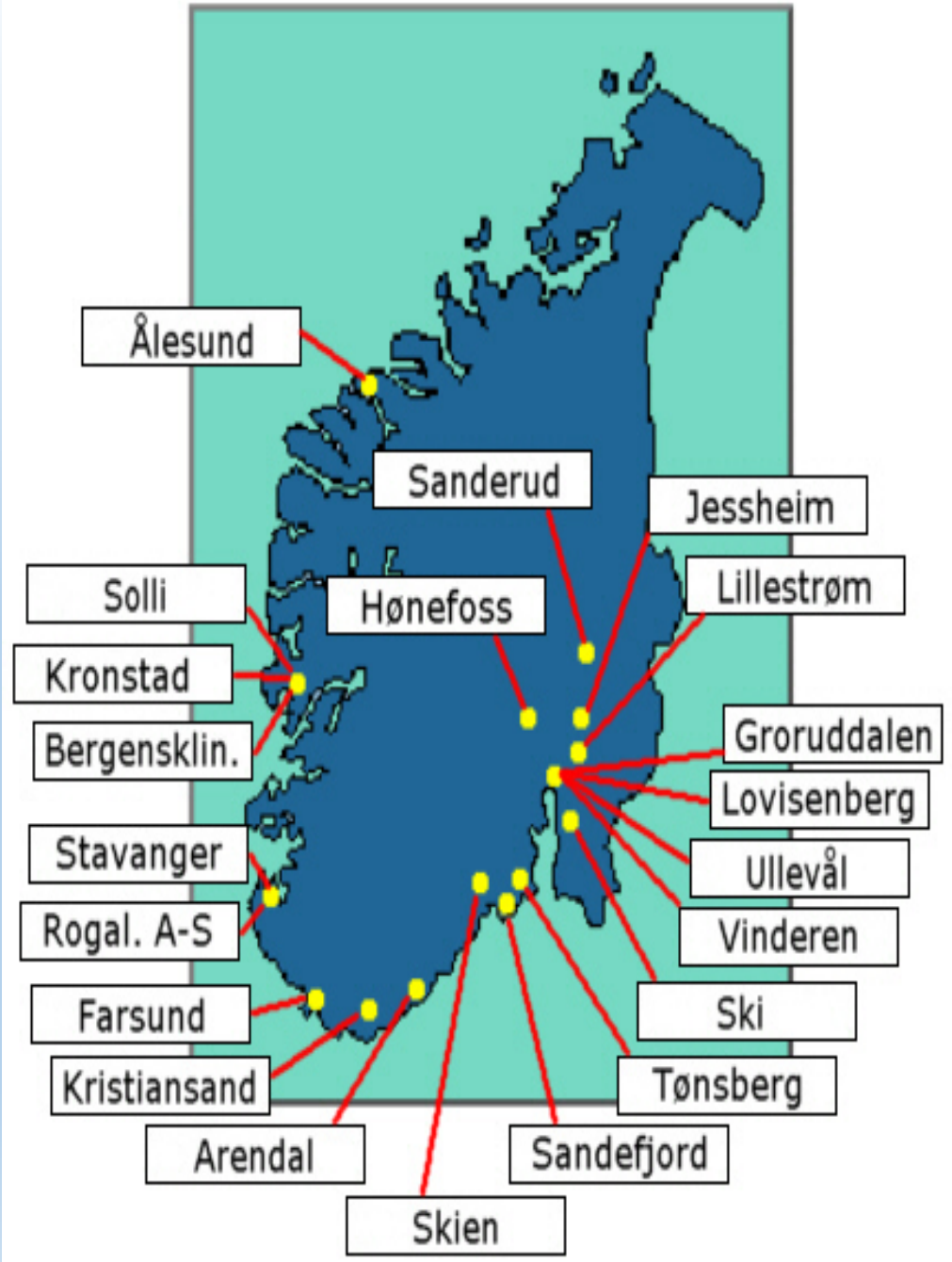

Personlighetsforstyrrelser i DSM-IV og DSM-5

Cluster A

- Schizotyp
- Paranoid
- Schizoid

Cluster B

- Dyssosial/antisosial
- Ustabil/borderline
- Histrionisk
- Narsissistisk

Cluster C

- Unnvikende PF
- Avhengig
- Tvangspreget

- PD Not otherwise specified

Den alternative modellen for personlighetsforstyrrelser I DSM-5

A.Moderat eller alvorlig svekkelse i personlighetsfungering

B.Ett eller flere patologiske personlighetstrekk

Seks spesifikke personlighetsforstyrrelser

A-kriteriet

Personlighetsfungering

Nivå av personlighetsfungering

Selv-fungering

- **Identitet**
  - Selvopplevelse
  - Selvaktelse
  - Emosjonell bredde og regulering
- **Selvstyring**
  - Evne til å forfølge meningsfylte mål
  - Konstruktive, prososiale indre verdier for atferd
  - Selvrefleksiv fungering

Interpersonlig fungering

- **Empati**
  - Forståelse og verdsettelse av andres opplevelser og motivasjoner
  - Toleranse for perspektiver som skiller seg fra ens egne
  - Forståelse av effekten egen atferd har på andre
- **Nærhet**
  - Forbindelsers dybde og varighet
  - Ønske om og evne til nærhet
  - Hvordan gjensidig respekt gjenspeiles i atferd

Nivå av personlighetsfungering

1. Identitet
2. Selvstyring

} Selvet

3. Empati
4. Nærhet

} Interpersonlig

- 0 = Lite eller ingen svekkelse; 1 = Noe svekkelse; 2 = Moderat svekkelse;

3 = Alvorlig svekkelse; 4 = Meget alvorlig (ekstrem) svekkelse

Nivå av personlighetsfungering

- 0 = Ingen eller lite svekkelse
- 1 = Noe svekkelse
- 2 = Moderat svekkelse
- 3 = Alvorlig svekkelse
- 4 = Meget alvorlig (ekstrem) svekkelse

1. Alvorlighetsgrad av personlighetspatologi vel så viktig som type

2. Adaptiv kapasitet (personlighetsfungering)

versus

basale tendenser (personlighetstrekk)

3. Behov for en bedre operasjonalisering av de generelle kriteriene med mer fokus på selv-patologi og mellommenneskelig fungering

De generelle diagnostiske kriterier for personlighetsforstyrrelse

- Et varig mønster av indre opplevelser og atferd som avviker markert fra forventningene i den kultur hvor vedkommende lever.
- Dette mønsteret manifesterer seg på minst to områder:
  - 1. Tankemønster
  - 2. Affektivitet
  - 3. Mellommenneskelig fungering.
  - 4. Impulskontroll.

Nivå 0 versus nivå 3

Nivå 0
God personlighetsfungering

- **Identitet:**
  - Opplevelse av en selv som unik med klare grenser mellom selv og andre (sense of self)
  - Stabil selvfølelse og evne til realistisk å vurdere seg selv
  - Evne til å regulere en stor variasjon av emosjonelle reaksjoner

- **Selvstyring:**
  - Evne til å forfølge sammenhengende og meningsfulle kortsiktige- og langsiktige mål
  - Anvende konstruktive og prososiale indre standarder for adferd (verdier)
  - Evne til å reflektere over seg selv på en produktiv måte

Nivå 0
God personlighetsfungering

- **Empati**
  - Forstå og anerkjenne andres opplevelser og motivasjoner
  - Ha toleranse for forskjellige perspektiver
  - Ha forståelse for virkningen av egen atferd på andre

- **Nærhet**
  - Varighet og dybde av positive relasjoner
  - Ønske og kapasitet for nærhet
  - Gjensidighet i relasjoner

Oslo universitetssykehus

Nivå 3.
Alvorlig svekkelse av selvet

- **Identitet:**
  - Svak opplevelse av autonomi og egenvilje; opplever mangel på identitet eller tomhet
  - Skjør selvaktelse som lett påvirkes av ytre hendelser.
  - Emosjoner kan skifte raskt

- **Selvstyring:**
  - Har vansker med å sette seg og/eller oppnå personlige mål
  - Indre normer for adferd er uklare eller motstridende. Livet oppleves som meningsløst eller farlig
  - Vesentlig svekket evne til å reflektere over og forstå egne mentale prosesser

Nivå 3
Alvorlig svekkelse i interpersonlig fungering

- **Empati**
  - Evnen til å vurdere og forstå tanker, følelser og atferden til andre mennesker er vesentlig begrenset.
  - Er generelt ikke i stand til å vurdere alternative perspektiver.
  - Er forvirret over eller ikke oppmerksom på egne handlingers innvirkning på andre.
- **Nærhet**
  - Evnen til å ha positive og varige forbindelser er vesentlig svekket. Sterk overbevisning om at man fullt ut trenger intime relasjoner, og/eller forventninger om å bli forlatt eller mishandlet.
  - Følelser rundt å involvere seg nært med andre veksler mellom frykt/avvisning og desperat behov for relasjoner.
  - Liten grad av gjensidighet: Samarbeid blir ofte forstyrret og/eller avbrutt fordi det oppfattes som at man blir avvist og oversett av andre.

Agency

- Identitet nivå 3: Har svak opplevelse av autonomi og egenvilje (”agency”)

Entities Versus Agents

Should psychiatric disorders be considered to be “things” people get, or are they inseparable from an individual’s personal subjective makeup?

A diamond is an entity. Entities are things that are generally uniform from case to case. Entities also exist in networks of lawful relationships that can be scientifically described. A person is an agent. Agents are dynamic. They have purposes and intentions that make them unique.

Zacher & Kendler (2007)

Psychiatric Disorders: A Conceptual Taxonomy

Peter Zachar, Ph.D.

Kenneth S. Kendler, M.D.

This article summarizes six conceptual dimensions that underlie common assumptions about what counts as an adequate category of psychiatric disorder. These dimensions are 1) causalism-descriptivism, 2) essentialism-nominalism, 3) objectivism-evaluativism, 4) internalism-externalism, 5) entities-agents, and 6) categories-continua. Four different versions of the medical model are described and compared with respect to these dimensions. The medical models vary in several ways, but all can be considered "essentialistic." As a counter to the essentialist homogeneity among the medical models, two nominalist analyses of psychiatric classification are reviewed. In order to fill out the space defined by the conceptual dimensions, two alternatives to medical model approaches are also described. After making some suggestions about where DSM-V might best be aligned with respect to the conceptual dimensions, the authors review the distinction between empirical and nonempirical aspects of classification—and argue that nonempirical aspects of classification are legitimate and necessary.

(Am J Psychiatry 2007; 164:557–565)

- Årsak versus beskrivende
- Enititet/sykdom versus «agent»

The structured clinical interview for the AMPD (SCID-AMPD)

Modul I

DRAFT: PLEASE DO NOT CIRCULATE OR USE WITHOUT PERMISSION

STRUCTURED CLINICAL INTERVIEW FOR THE DSM-5 ALTERNATIVE MODEL FOR PERSONALITY DISORDERS (SCID-AMPD)

MODULE I: STRUCTURED CLINICAL INTERVIEW FOR THE LEVEL OF PERSONALITY FUNCTIONING SCALE

Donna S. Bender, Ph.D.
Tulane University

Andrew E. Skodol, M.D.
University of Arizona College of Medicine

Michael First, M.D.
Columbia University College of Physicians & Surgeons

John M. Oldham, M.D.
The Menninger Clinic/Baylor College of Medicine

For citation: Bender DS, Skodol AE, First MB, Oldham JM: Module I: Structured Clinical Interview for the Level of Personality Functioning Scale, in First MB, Skodol AE, Bender DS, Oldham JM: Structured Clinical

IDENTITET

Begynn denne seksjonen med: "Du har fortalt meg noen generelle ting om hvordan du forstår deg selv, men jeg vil gjerne stille deg noen flere spørsmål om det nå."

Identitet: Selvopplevelse **Screeningspørsmål**		
Opplever du noen ganger at du ikke helt vet hvem du er eller hva som gjør deg til den spesielle personen som du er ? (Fortell meg om det.) **Skulle du noen gang ønske at du var en annen? (Fortell meg om det.)**		
Nivåbestemmende spørsmål	**Initial vurdering: 0 1 2 3 4**	
Føler du deg stort sett som deg selv? **Føler du som regel at der du befinner deg i livet gir mening for deg?**		0 = Har pågående bevissthet om et unikt selv; opprettholder passende grenser.
Er du som regel klar på hvem du er og hva ditt perspektiv er? HVIS JA: **Er du mindre klar på dette når du er opprørt? Gi meg noen eksempler**		1 = Har relativt intakt selvfølelse, med noe svekket oppfatning av grenser når han/hun opplever sterke følelser eller psykiske påkjenninger.
Er du avhengig av andre menneskers meninger for å vite hvem du virkelig er? **Er det vanskelig for deg å vite hvem du er uten å vite hva ander tenker om deg?**		2 = Er i stor grad avhengig av andre for å definere identitet, noe som fører til svekkede personlige grenselinjer.
Føler du deg ofte tom innvendig? **Føler du noen ganger at du fullstendig mister følelsen av hvem du er når du er sammen med andre?** **Får du ofte de samme følelsene og tankene som de menneskene du identifiserer deg med?**		3 = Har svak oppfattelse av autonomi/egenvilje; opplever tomhet eller mangel på identitet. Grenseoppfattelse er dårlig eller rigid – kan vise overidentifisering med andre, overdreven vekt på uavhengighet av andre, eller en pendling mellom disse

EMPATI

Begynn avsnittet med: "La oss snakke litt mer om hvor godt du synes du forstår andre mennesker."

Empati: Å forstå og sette pris på andres erfaringer og motivasjoner **Screeningspørsmål**		
Er det enkelt for deg å forstå hvorfor andre mennesker er som de er? **Vet du vanligvis hva det er som motiverer dem og hvorfor de gjør de tingene de gjør?** **Har det vært lett for deg å forstå partneren din i kjæresteforhold?**		
Nivåbestemmende spørsmål	**Initial vurdering: 0 1 2 3 4**	
Er du generelt i stand til å leve deg inn i en annens situasjon?		0 = Evner korrekt forståelse av andres erfaringer og motivasjoner i de fleste situasjoner.
Er du overrasket over at noen mennesker har helt annerledes meninger enn det du har? **Synes du ofte det er vanskelig å ta i betraktning hvordan andre føler om ting, og om deg?** **Synes du ofte at folk forventer for mye av deg?**		1 = Har noe nedsatt evne til å sette pris på og forstå andres erfaringer; kan ha tendens til å tro at andre har urimelige forventninger eller ønsker kontroll.
Forsøker du å forstå andres erfaringer og hensikter på den måten at du kan ta vare på deg og ditt? **Går du til ytterligheter for å forstå andre, slik at du kan fortsette å bli likt av dem?**		2 = Er overoppmerksom på andres opplevelser/erfaringer, men bare med tanke på det som oppfattes som relevant for en selv.

HUSK! **1 - nei;** **2 - litt;** **3 - ja;** **9 – ikke nok informasjon** 30. Mai 2016

Empati: Å forstå og sette pris på andres erfaringer og motivasjoner (fortsettelse; nivå 2, 3 og 4)		
Hva med å vite hva som er passende å gjøre? **Har du behov for å vite hvordan andre har det, for å være sikker på at de ikke tenker stygt om deg?**		
Gjør folk ofte ting for å såre eller opprøre deg, uten at du vet hvorfor? **Synes du ofte at folk er veldig forvirrende, ikke til å stole på, manipulerende eller uærlige?** **Er det visse mennesker som du kan se rett gjennom, altså at du umiddelbart fatter hva som foregår i dem?** **Er det lett for deg å merke andre menneskers smerte?**		3 = Evne til å bedømme og forstå tanker, følelser og atferd hos andre mennesker er vesentlig svekket; kan få med seg svært spesifikke aspekter av andres opplevelse, spesielt sårbarhet og lidelse.
Er andre menneskers drivkrefter helt uforståelige for deg? **Ser de fleste andre mennesker ut til å gjøre ting uten mål og mening?** **Er det vanskelig å forstå hva folk vil med deg?**		4 = Har tydelige problemer med å bedømme og forstå andres opplevelser og motivasjoner.

Empati: Toleranse for annerledes perspektiver

Screeningspørsmål

Hvordan takler du folk som har meninger og oppfatninger som er svært forskjellige fra dine?

Hvordan har det vært for deg hvis en kjæreste eller ektefelle har vært uenig med deg?

Nivåbestemmende spørsmål	**Initial vurdering: 0 1 2 3 4**	
Er du generelt i stand til å forstå og sette pris på andre menneskers synspunkter når de ikke er enig med deg?		0 = Forstår og verdsetter andres perspektiver, selv om han/hun er uenig.

Empati: Toleranse for annerledes perspektiver (fortsettelse; nivå 1-4)		
Selv om du kan forstå andres mening, irriterer det deg dersom de ikke er enige med deg? **Anser du generelt at din måte å gjøre ting på, eller ditt perspektiv, er den beste eller rette måten?**		1 = Har evne til å bedømme og forstå forskjellige perspektiver, men motsetter seg å gjøre det.
Er det veldig viktig at meningene dine blir hørt og satt pris på av andre? **Er det kjedelig å måtte høre på andre menneskers historier og meninger?** **Synes du generelt at andre menneskers oppfatninger ikke er verdt å høre på, med mindre de er enige med deg?** **Har du noen ganger blitt fortalt at du ikke virker særlig interessert i hva andre mennesker har å si?**		2 = Er overdrevent selvrefererende; utpreget svekket evne til å verdsette og forstå andres opplevelser, og å vurdere alternative perspektiver.
Blir du veldig usikker på dine egne meninger når noen andre gir uttrykk for en sterk overbevisning? **Er det opprørende eller truende for deg å tenke at noen du kjenner kan ha meninger som er veldig forskjellige fra dine?**		3 = Er generelt ute av stand til å vurdere alternative perspektiver; blir svært truet av alternative oppfatninger eller synspunkter.
Må du være veldig nøye med å beskytte deg selv mot andre mennesker fordi du aldri vet hvor du har dem? **Er det så viktig for deg å ta vare på deg selv eller være på vakt mot å bli såret, at du aldri reflekterer over hva andre mennesker tenker og tror?**		4 = Bortimot helt uoppmerksom på andres perspektiver (oppmerksomheten er overdrevent årvåken, fokusert på å oppfylle behov og å unngå å komme til skade).

Eksempel på resultat av utredning

- Pasienten har moderat alvorlig personlighetsforstyrrelse kjennetegnet ved problemer med selvfølelse og vanskeligheter i nære relasjoner. PTSD symptomer synes å være mer fremtredende mens de psykotiske symptomene (hørselshallusinasjoner) synes å være av klinisk underordnet betydning
- Konklusjon.
  - Moderat svekket personlighetsfungering
  - Alvorlig PTSD
  - Lettere psykosesymptomer
- Behandlingsanbefalinger: Starte med stabiliserende behandling etterfulgt av individualterapi eller gruppeterapi i privatpraksis, eventuelt spesialpoliklinikk.

B-kriteriet

25 Personlighetstrekk
5 Domener

Trekkmodellen i AMPD (B-kriteriet)
Fem domener

- **Negativ affektivitet** (vs. Emosjonell stabilitet)
- **Distansering** (vs. Ekstroversjon
- **Antagonisme** (vs. Medmenneskelighet)
- **Manglende hemning** (vs. Planmessighet)
- **Psykotisisme** (vs. Klarhet)

0	1	2	3
Beskriver i svært liten grad eller ikke i det hele tatt	**Beskriver i noen grad**	**Beskriver i moderat grad**	**Beskriver i stor grad**

Personlighetsforstyrrelser i AMPD

- Antisosial
- Unnvikende
- Borderline
- Narsissistisk
- Tvangspreget
- Schizotyp
- PD – Trait Specified

ICD-11 PD Proposal

Alvorlighetsgrad:

1. Mild
2. Moderat
3. Alvorlig

- Å fjerne alle spesifikke PF kategoriene bortsett fra borderline PF
- Trekkmodellen

SIPP-118

Selvutfyllingsskjema for personlighetsfungering

- Affektregulering
- Selvbeherskelse
- Selvrespekt
- Selvrefleksjon
- Glede
- Eksistensiell mening
- Nærhet

- Varige relasjoner
- Anerkjennelse
- Pålitelighet
- Aggresjonsregulering
- Frustrasjonstoleranse
- Samarbeidsevne
- Respekt for andre

Det norske nettverk for personlighetsfokuserte behandlingsprogrammer

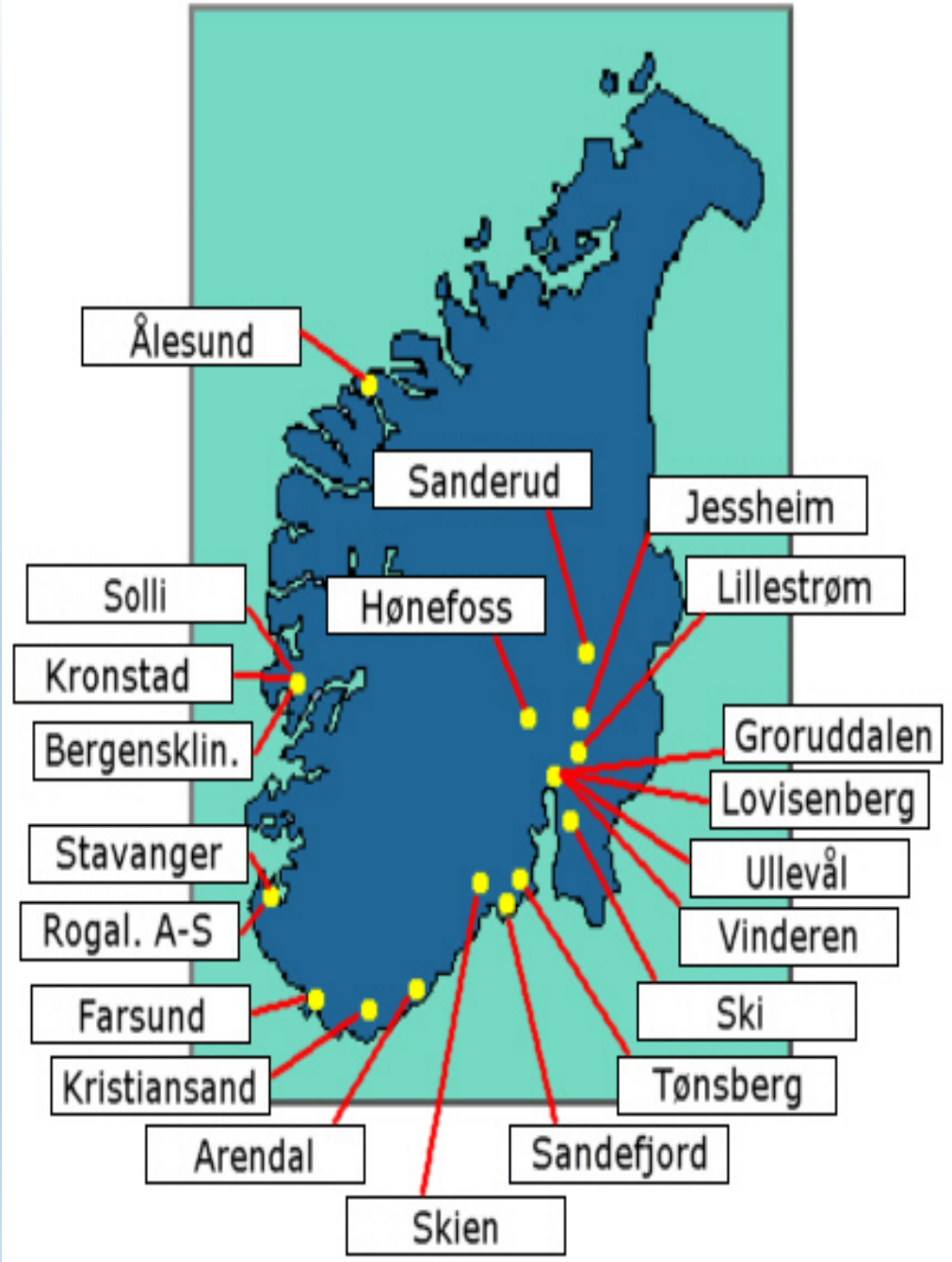

Level of Personality Functioning Scale- Brief Form (Hutsebaut et al. 2017)

(LPFS-BF)

Følelser om seg selv og forholdet til andre

Navn: _____ **Dato:** ____/____-_____

Nedenfor finner du noen utsagn knyttet til følelser man kan ha om seg selv, og forholdet til andre. Vær vennlig å angi i hvilken grad hvert a disse utsagnene passer for deg nå.

		Passer ikke	Passer litt	Passer ofte	Passer helt
1.	Jeg vet ofte ikke hvem jeg egentlig er	0	1	2	3
2.	Jeg tenker ofte veldig negativt om meg selv	0	1	2	3
3.	Følelsene mine svinger uten at jeg har kontroll på det	0	1	2	3
4.	Jeg har ingen ide om hvor jeg vil hen i livet	0	1	2	3
5.	Jeg forstår ofte ikke mine egne tanker og følelser	0	1	2	3
6.	Jeg stiller ofte uoppnåelige krav til meg selv	0	1	2	3
7.	Jeg har ofte vanskelig for å forstå andres tanker og følelser	0	1	2	3
8.	Jeg har ofte vanskelig for å tåle at andre er uenig med meg	0	1	2	3
9.	Jeg forstår ofte ikke helt hvorfor andre reagerer på min oppførsel	0	1	2	3
10.	Mine vennskap eller forhold til andre varer ofte ikke så lenge	0	1	2	3
11.	Jeg føler meg vanligvis veldig sårbar når mitt forhold til andre blir mer personlig	0	1	2	3
12.	Jeg lykkes ofte ikke i å samarbeide med andre slik at det blir hyggelig for alle	0	1	2	3

Take away message.
Personlighetsfungering og den alternative modellen for personlighetsforstyrrelse

- «Nivå av personlighetsfungering»
  - Erstatter de generelle kriteriene for PF
  - Kjernekomponentene i personlighetspatologi
  - Kartlegger alvorlighetsgrad av personlighetspatologi
  - Fanger opp endringssensitive aspekter
- Kan tas i bruk i klinisk sammenheng
- Muligens bedre med 4 nivåer istedenfor 5 nivåer.
- ICD-11 kommer til å ligne på AMPD

Takk for oppmerksomheten!

B-kriteriet

Personlighetstrekk

Hoved-Domener

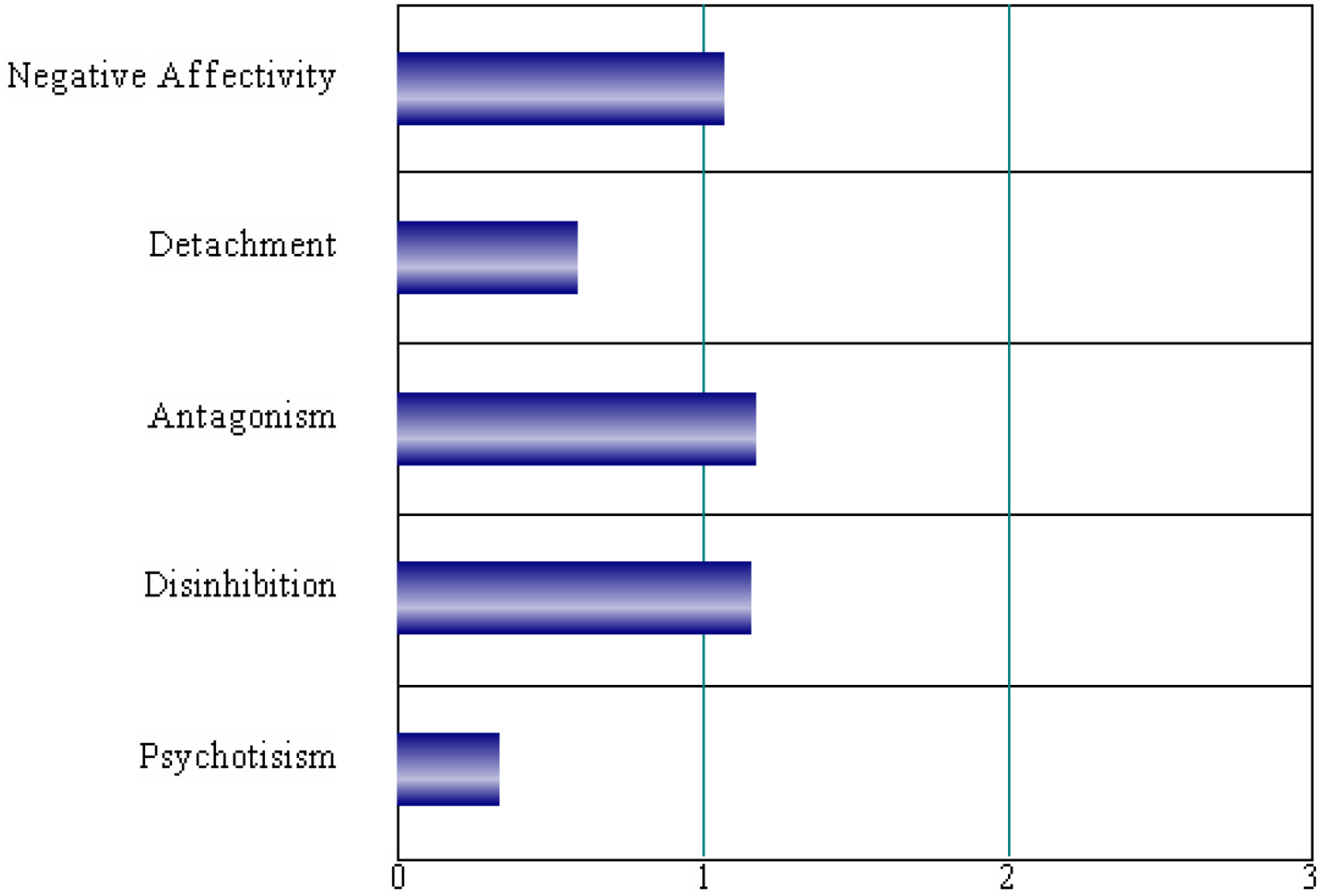

2,50
2,00
1,50
1,00
0,50
0,00
1,13
1,00
0,82
1,41
0,93
Domain of NegativeAffectivity
Anxiousness
EmotionalLability
Hostility
Perseveration
RestrictedAffectivity
SeparationAnxiety
Submissiveness
Domain of Detachment
Anhedonia
Depressivity
IntimacyAvoidance
Suspiciousness
Withdrawal
Domain of Antagonism
AttentionSeeking
Callousness
Deceitfullness
Grandiosity
Manipulativeness
Domain of Disinhibition
Distractibility
Impulsivity
Irresponsibility
RigidPerfectionism
RiskTaking
Domain of Psychoticism
Eccentricity
PerceptualDysregulation
UnusualBeliefs

B-Kriteriet
5 domener

- **Negativ affektivitet**
- **Distansering**
- **Antagonisme**
- **Manglende hemning**
- **Psykotisisme**

1. Negativ affektivitet

1. Emosjonell labilitet
2. Engstelighet
3. Separasjonsfrykt
4. Underdanighet
5. Fiendtlighet
6. Perseverasjon

0	1	2	3
Beskriver i svært liten grad eller ikke i det hele tatt	**Beskriver i noen grad**	**Beskriver i moderat grad**	**Beskriver i stor grad**

2. Distansering

1. Tilbaketrekning
2. Unngåelse av intimitet
3. Anhedoni
4. Depressivitet
5. Innskrenket affektivitet
6. Mistenksomhet

3. Antagonisme

1. Manipulering
2. Løgnaktighet
3. Grandiositet
4. Oppmerksomhetssøkende
5. Ufølsomhet

4. Manglende hemning

1. Uansvarlighet
2. Impulsivitet
3. Distraherbarhet
4. Risikotakende
5. Rigid perfeksjonisme (mangel på)

5. Psykotisisme

1. Uvanlige oppfatninger og opplevelser
2. Eksentrisitet
3. Kognitiv og perseptuell dysregulering

Hoved-Domener

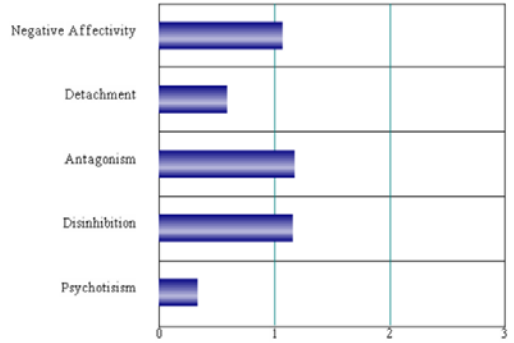

Negative Affectivity

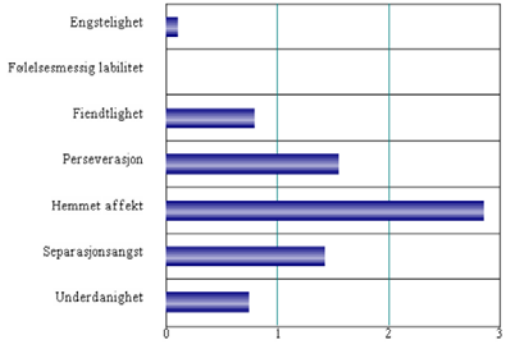

Detachment

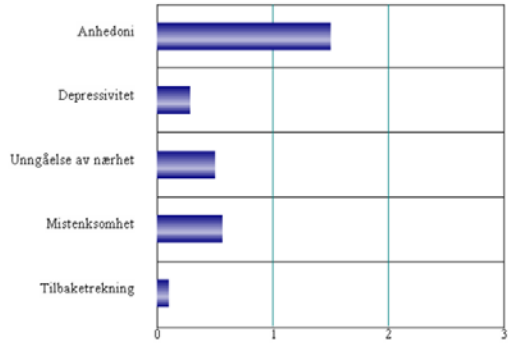

Antagonism

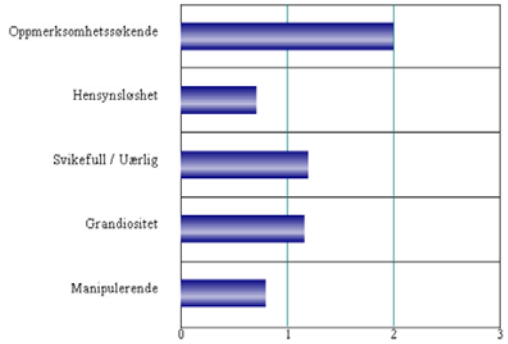

Disinhibition

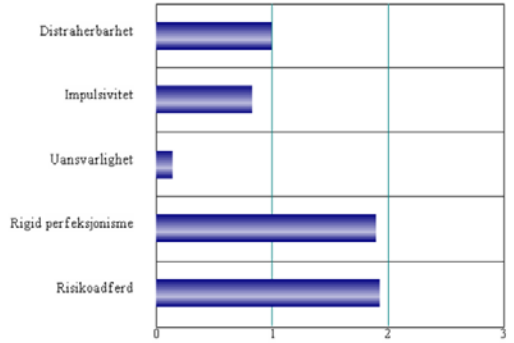

Psychoticism

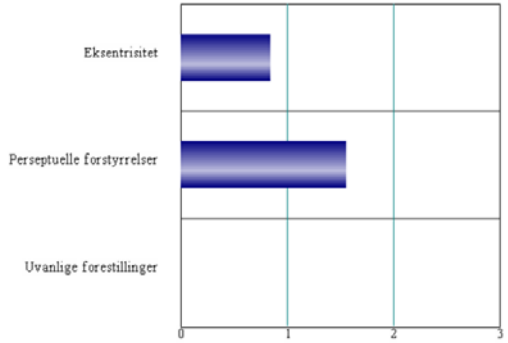

Negative Affectivity

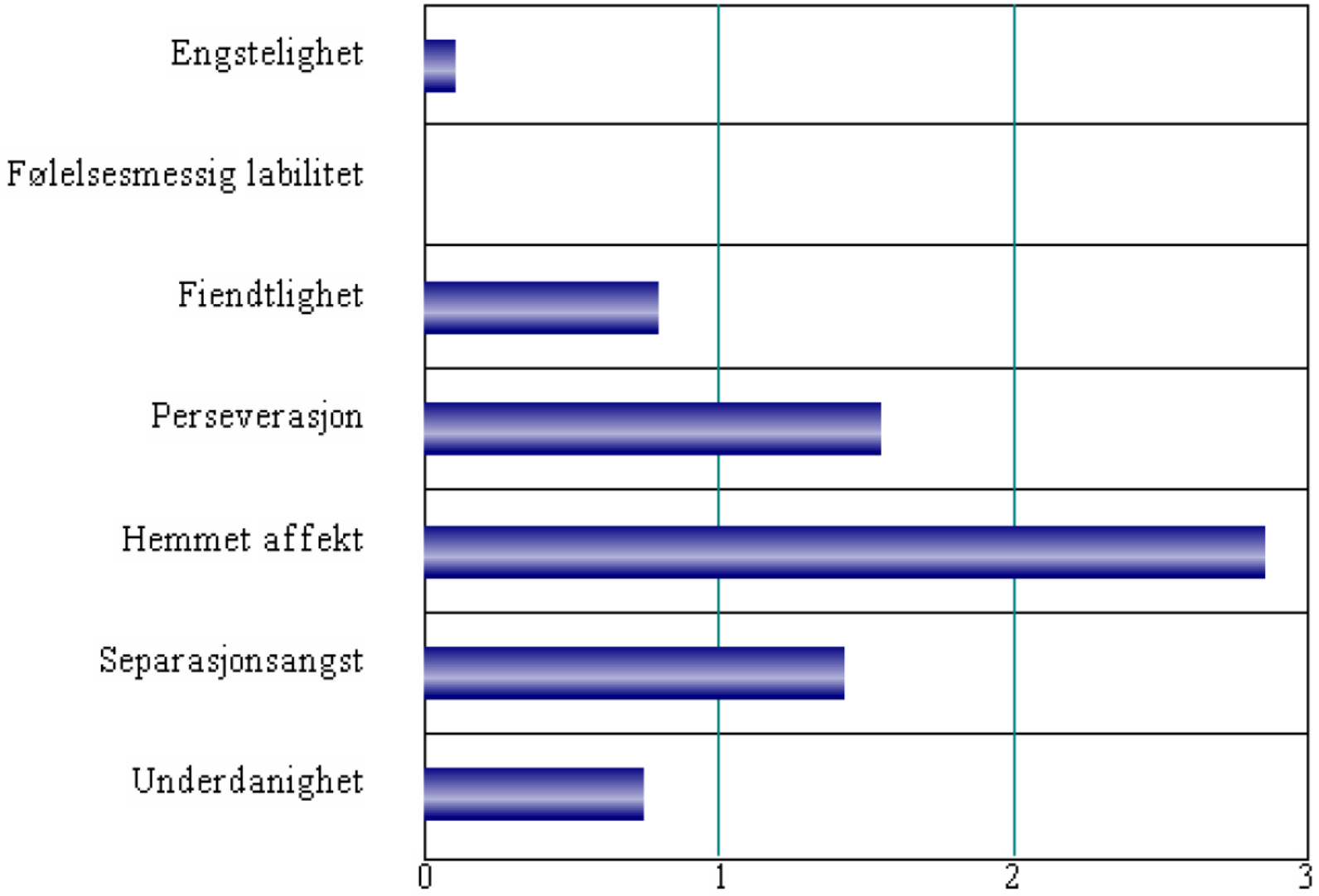

Detachment

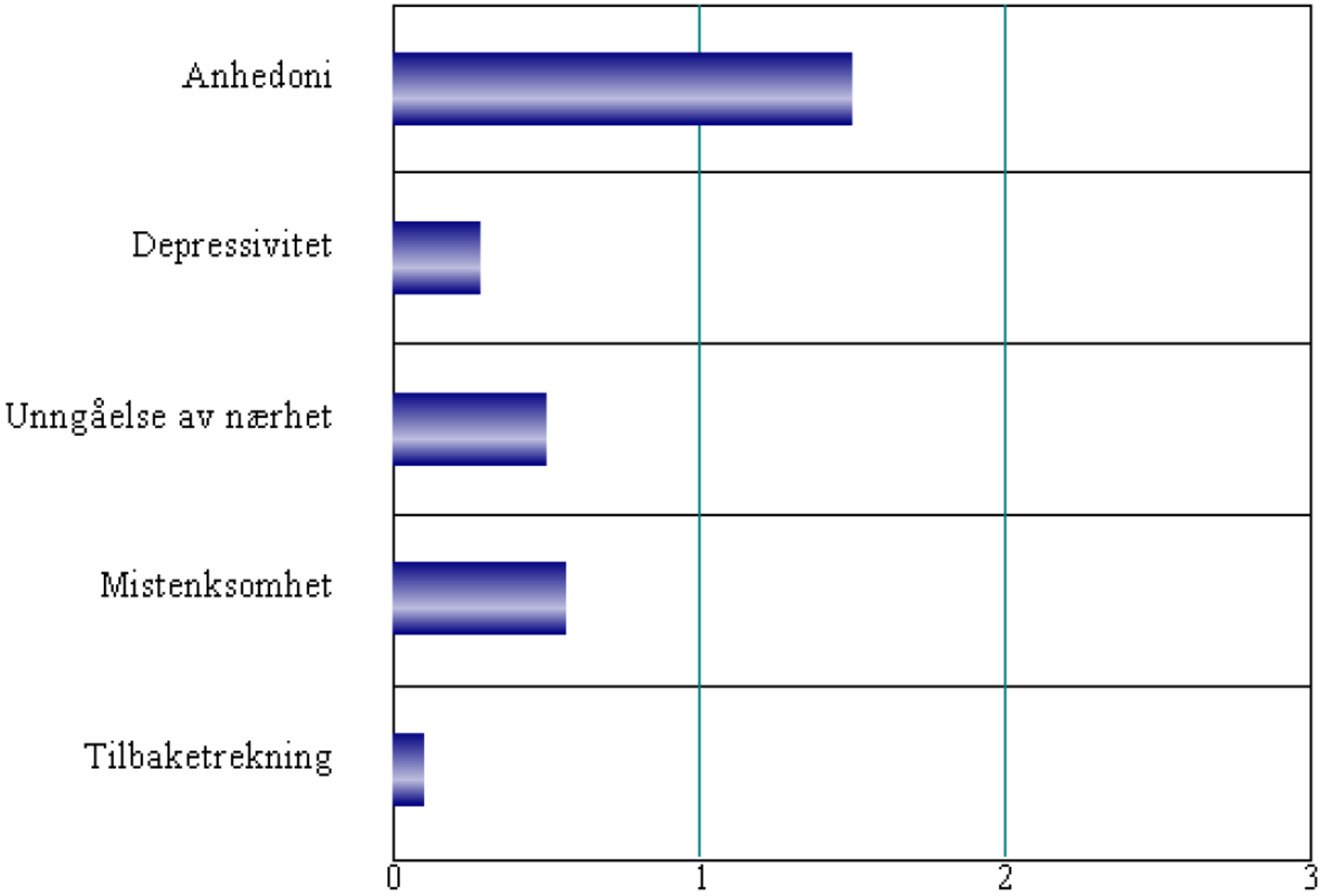
Anhedoni
Depressivitet
Unngåelse av nærhet
Mistenksomhet
Tilbaketrekning
0
1
2
3

Antagonism

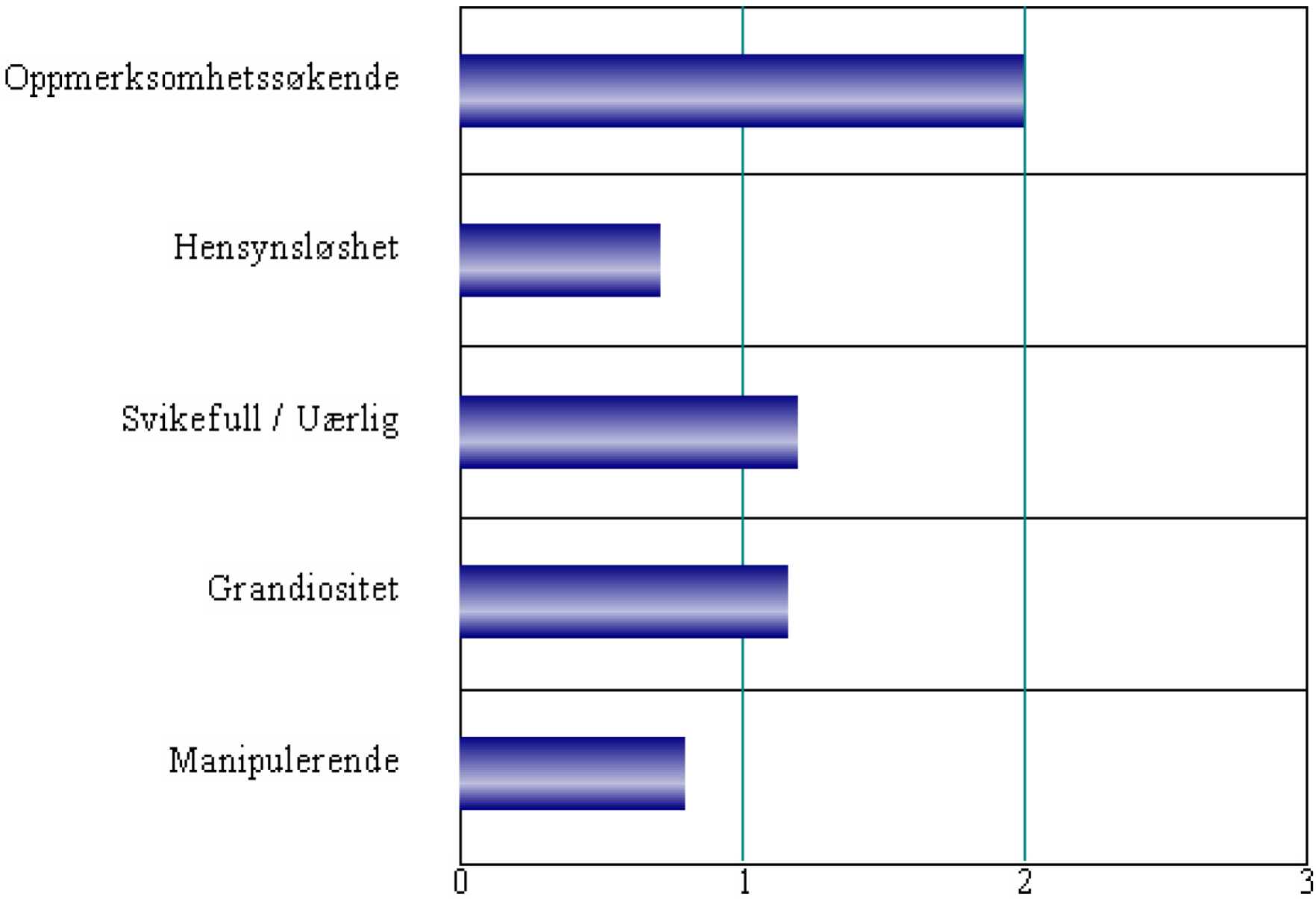
Oppmerksomhetssøkende
Hensynsløshet
Svikefull / Uærlig
Grandiositet
Manipulerende
0
1
2
3

Disinhibition

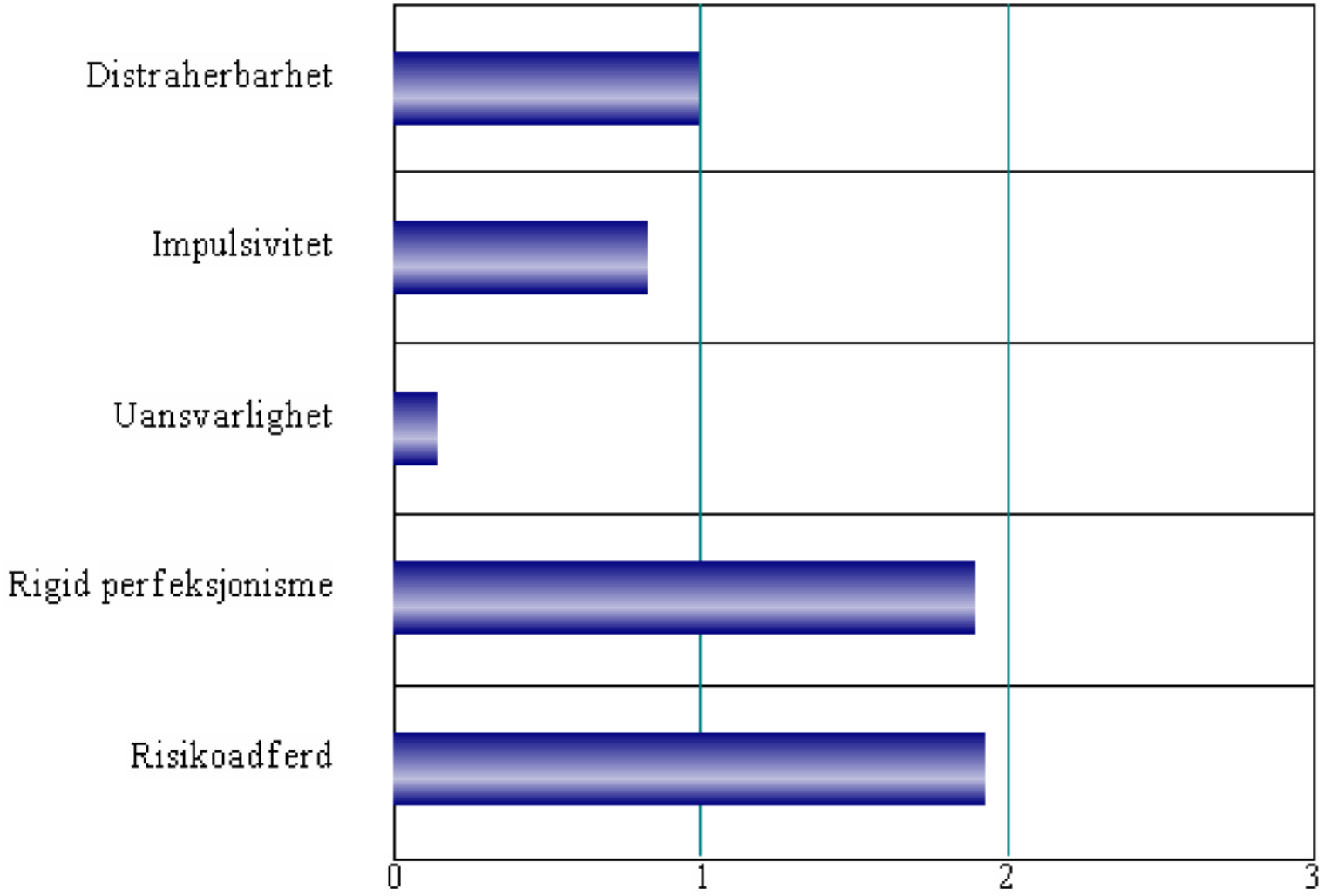

Psychoticism

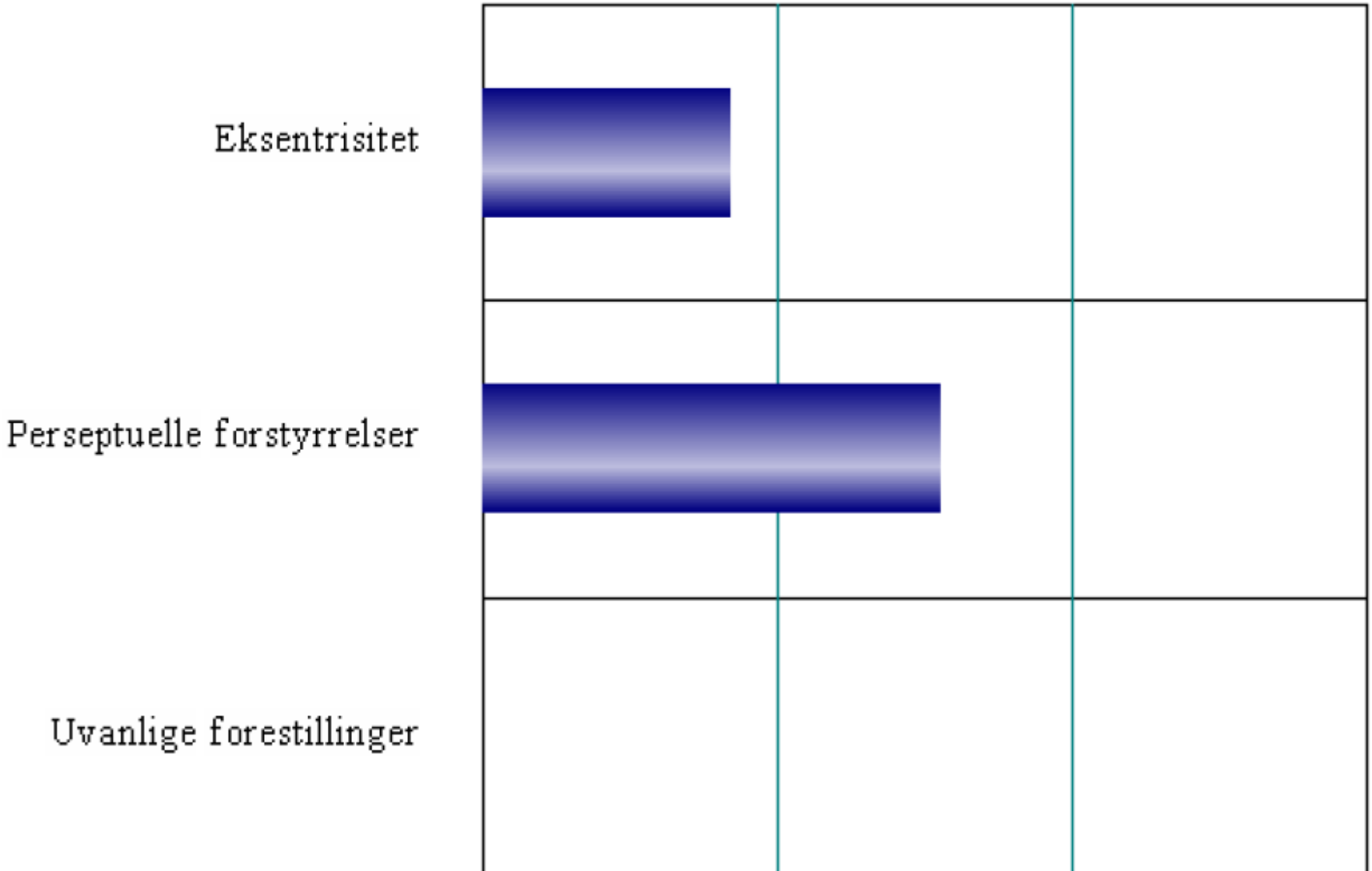

ICD-11 PD Proposal

- Alvorlighetsgrad:
  1. Mild
  2. Moderat
  3. Alvorlig
- Borderline PF er den eneste som er igjen
- Personlighetstrekk basert på 5 domener (ikke spesifiert i 25 fasetter)

Personlighets fungering

ifølge

SIPP-118
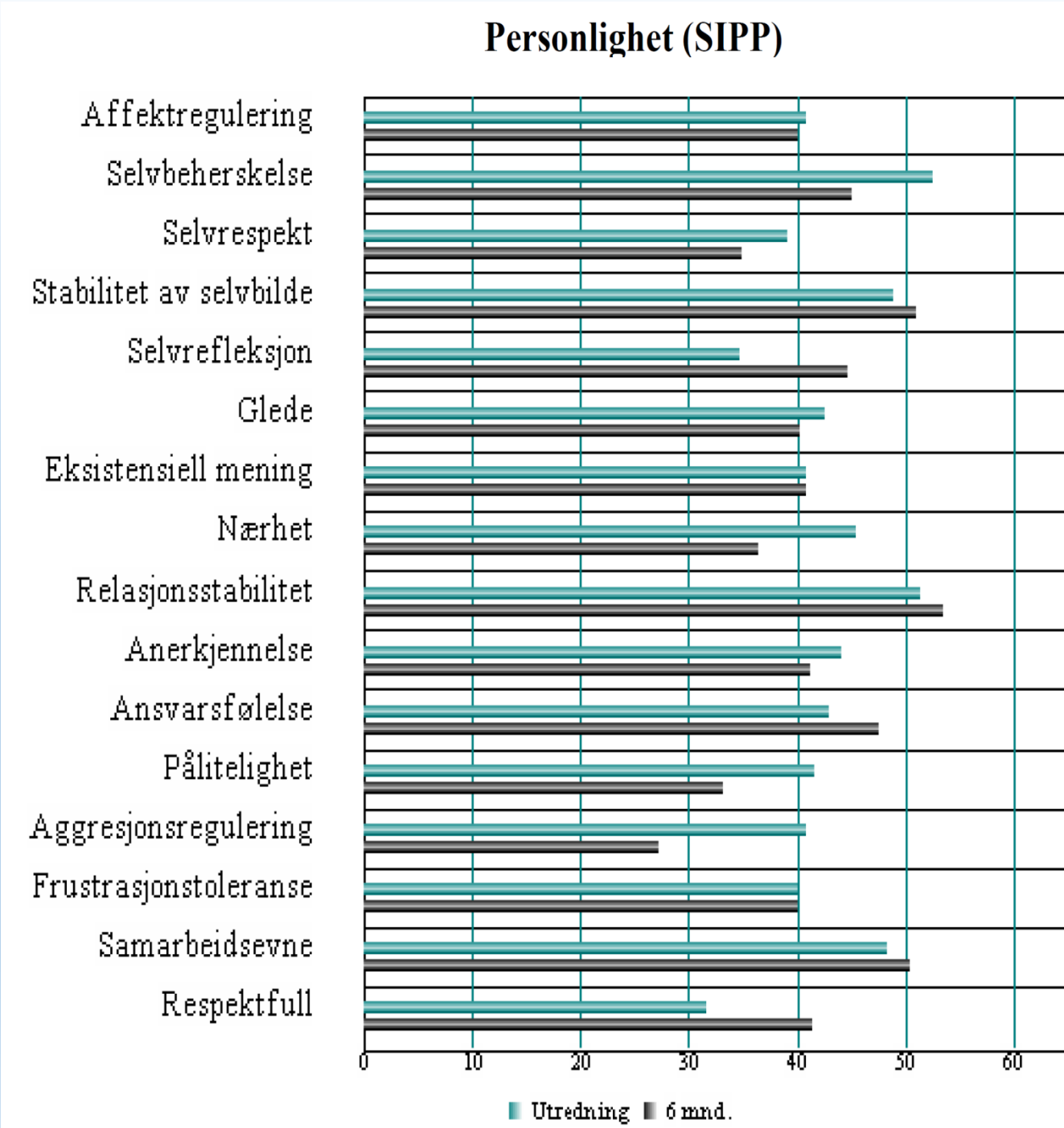
Kan anbefales!